

- Kadar se nam zdi primerno, lahko starejšega človeka nežno primemo za roko.
- Ohranjajmo strukturo pogovora odraslih oseb in se izogibajmo pokroviteljskemu govoru in rabi otroških besed.
- Govorimo počasi in razumljivo, ter dajmo starejšemu človeku dovolj časa, da se na povedano odzove. Kadar je starejši človek v pogovoru udeležen, z ostalimi ne govorimo, kot da ga ni zraven, ampak ga aktivno vključujemo.

Pravne zadeve

Urejanje pravnih zadev vnaprej pripomore k duševnemu miru tako oskrbovalca kot oskrbovanca. Skupaj z oskrbovancem razmišljajmo o pisanju oporoke, o različnih pooblastilih za opravljanje finančnih zadev, o želenih načinih zdravljenja za primer, da oskrbovanec v prihodnosti ne bo več zmožen sprejemati teh odločitev. Če oskrbovanec želi, se pogovorimo tudi o organizaciji pogreba.

Priprava na premestitev v institucije za dolgotrajno oskrbo

Odločitev za premestitev starostnika v dom za ostarele je manj stresna, kadar jo načrtujemo vnaprej. Pogosto so starejši ljudje v podobne ustanove sprejeti ob odpustu iz bolnišnic, nemalokrat proti volji starejšega človeka. Zato je pomembno, da se z oskrbovancem v domačem okolju pogovorimo o možnem odhodu v dom za ostarele v prihodnosti, trudimo se upoštevati njegove želje. Odhod v dom za ostarele naj bo tako raje načrtovana kot nenadna odločitev.

Ob odhodu oskrbovanca v dom za ostarele lahko občutimo krivdo, olajšanje, obžalovanje, tesnoba, skrb in druga čustva. Ta čustva so normalen odziv, zato jih poskušajmo sprejeti in jih ne odrivajmo stran. Ob tem pa se zavedajmo, da se s prehodom oskrbovanca v dom za ostarele naša vloga oskrbovalca ne konča, ampak le spremeni. Starejšemu človeku lahko še vedno zagotavljamo čustveno podporo, v ustanovi pa

postanemo tudi njegovi zagovorniki in s tem skrbimo, da so njegove potrebe zagotovljene.

Predzadnji dve poglavji, Konec življenja in Finančna pomoč, sta zelo kratki, zato jima bomo namenili le nekaj besed. Ko se bliža konec življenja, je zelo pomembno ohraniti zasebnost in dostojanstvo starostnika. Umirajočemu človeku bodimo vseskozi v uteho in trudimo se izpolniti njegove želje. Če želja in potreb ni več sposoben izraziti, potem sprejmimo odločitve, za katere menimo, da bi jih tudi sam izbral. Seveda so nam pri sprejemanju odločitev lahko v pomoč sorodniki, zdravstveno osebje ali duhovnik.

Poglavje Finančna pomoč je zelo specifično in se nanaša na storitve in pomoč, ki jo zagotavlja kanadska vlada. V Sloveniji pa se za informacije o denarni pomoči oskrbovalcem lahko obrnemo na centre za socialno delo, kjer nam bodo znali svetovati.

V zaključku so avtorji zapisali, da še tako dober priročnik ne more nadomestiti razumevajočega poslušalca. Družinski oskrbovalci naj se tako pogumno poslužujejo pomoči družine in prijateljev ter strokovnih služb. Zelo koristne pa so tudi skupine za samopomoč. Oskrbovalci naj imajo vseskozi pred očmi, da niso sami in da imajo pravico zaprositi za pomoč in le-to tudi prejeti.

Tina Lipar

European Commission, Eurostat, Publication Office of the European Union (2011), Luxembourg. Active ageing and solidarity between generations – A statistical portrait of the European Union 2012.

AKTIVNO STARANJE IN MEDGENERACIJSKA SOLIDARNOST V EVROPSKI UNIJI – V ŠTEVILKAH

Statistična služba Evropske unije (Eurostat) je ob Evropskem letu aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti 2012 skupaj z Generalnim direktoratom Evropske komisije za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti, Eurofondom

ter Evropsko fundacijo za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev izdala knjižico, ki vsebuje statistične podatke, povezane z aktivnim staranjem in medgeneracijsko solidarnostjo. V nadaljevanju prikazani poudarki zajemajo demografske spremembe, starejše ljudi in trg dela, prehod s trga dela v upokožitev, počutje, zdravje in zdravstveno varstvo starejših ljudi, njihove življenjske razmere in potrošnjo ter družbeno udejstvovanje.

Uvod

Podaljševanje trajanja življenja je v Evropski uniji (EU) privedlo do dolgoživosti in od sedemdesetih let naprej tudi do zniževanja rodnosti, kar prispeva k demografskemu staranju. Le-to se bo še nadaljevalo in bo predstavljalo izziv posamezniku in celotni družbi, saj bodo s staranjem povezane spremembe vplivale na državni proračun in javno politiko.

Zaradi demografskih izzivov, s katerimi se soočajo članice Evropske unije, je Evropska komisija leto 2012 razglasila za Evropsko leto aktivnega staranja in medgeneracijske solidarnosti. Namen te pobude je povečati možnosti za zaposlitev vedno večjega števila starejših ljudi v Evropi, spodbujati njihovo aktivno vlogo v družbi ter s tem zdravo staranje in samostojno življenje. Eden glavnih ciljev pa je spremeniti mišljenje, da so starejši ljudje breme za družbo. Evropejci živijo dlje kot pred desetletji. Ob spodbujanju njihovega dobrega fizičnega, psihičnega ter socialnega počutja se išče načine za njihovo vključitev v družbo, da bi ostajali dlje aktivni, kar pa se zrcali tudi v ekonomskih koristih.

Evropska unija se zaveda izziva staranja prebivalstva in že oblikuje politiko na tem področju. Tako je Evropski svet v Stockholmu leta 2001 postavil osnovno strategijo za obvladovanje ekonomskih in proračunskih izzivov, povezanih s staranjem prebivalstva. Evropska komisija je v letih 2006 in 2009 izdala poročilo, v katerem za obvladovanje teh izzivov države članice EU

spodbuja k določenim ukrepom. Zadnje poročilo upošteva finančno in ekonomsko krizo ter poudarja potrebo po uvedbi nadaljnjih reform za obvladovanje stroškov proračuna, zlasti za pokojnine in programe zdravstvenega varstva, ter spodbujanje ljudi, da namesto predčasne upokožitve raje ostanejo dlje na trgu dela. Aktivno staranje je vključeno v strategijo EU do leta 2020. Tu je med kazalniki njene uspešnosti naveden tudi cilj doseganja 75 % zaposlenosti za ljudi, stare od 20 do 64 let, saj se že v letu 2012 pričakuje zmanjševanje deleža aktivnega prebivalstva.

Knjižica *Aktivno staranje in solidarnost med generacijami - Statistična podoba Evropske unije 2012* je razdeljena na šest poglavij: demografske spremembe; starejši ljudje in trg dela; prehod z dela v upokožitev; počutje, zdravje in zdravstveno varstvo starejših ljudi; življenjske razmere in potrošnja starejših ljudi ter družbeno udejstvovanje.

Demografske spremembe

Prvo, najboljše poglavje knjižice predstavlja podatke o pretekli in sedanji strukturi starejšega prebivalstva EU ter projekcije. Prikazuje mediano starosti prebivalstva¹ v EU-27, državah evropskega gospodarskega prostora, Hrvaške, Turčije in Makedonije, v letih od 1960 do 2010, ki v slednjem znaša 40,9 leta. Najvišja mediana je v Nemčiji (44,2 leta), najnižja pa na Irskem (34,3 leta) ter v Turčiji (28,8 leta). V Sloveniji znaša za isto obdobje mediana starosti prebivalstva 41,4 leta. V EU-27 bo po projekcijah leta 2020 znašala 47,6 leta, kar bo 15 let več kot pred sto leti.

Leta 2010 je bilo v EU-27 501,1 milijona prebivalcev, od teh 87,1 milijona (17,4 %) starih 65 let in več. Nemčija in Italija, ki po številu prebivalstva sodita med večje države, imata relativno veliko število starejših ljudi. V Nemčiji je tako bilo 16,9 milijona (3,4 % od EU-27), v Italiji pa 12,2 milijona (2,4 % od EU-27) prebivalcev, starih 65 let in več. Čeprav je delež žensk med

¹ Srednja vrednost, ki deli celotno prebivalstvo na dva dela.

starostniki večji od moških, pa se je v obdobju od 1990 do 2010 delež moških povečeval hitreje in so se razlike v številu prebivalstva po spolu zmanjšale.

Zanimivo je tudi razmerje med številom oseb, starih 85 let in več, ter številom oseb, starih od 50 do 64 let. To razmerje se imenuje stopnja podpore staršev, ki za EU-27 znaša 11,0. Najvišja stopnja je na Švedskem, v Italiji in Franciji, kjer znaša vsaj 13,0.

Poleg staranja prebivalstva EU-27, kjer je leta 2010 delež prebivalstva, starega 65 let in več, znašal 17,4 %, se še hitreje stara prebivalstvo Japonske. Tu je delež te starostne skupine prebivalstva predstavljal kar 22,7 %, medtem ko znaša v Združenih državah Amerike delež ljudi, starih 65 let in več, le 13,1 %. To pa zaradi višje stopnje rodnosti kot v drugih razvitih državah.

Največji delež starega prebivalstva v EU-27 je v pokrajinah, kjer je včasih prevladovala težka industrija in so se tja priseljevali mladi ljudje zaradi zaslužka. Sem sodijo mesta na severovzhodu Nemčije (nekdanje Vzhodne Nemčije): Chemnitz, Dresden, Saška-Anhalt in Leipzig; v Italiji Ligurija, Toskana, Furlanija-Julijska krajina in Umbrija; na Portugalskem Alentejo ter v Grčiji Peloponez. Po drugi strani pa je najnižji delež prebivalstva, starega 65 let in več, v mestnih naseljih ali na otokih, na primer Ile de France v Franciji; na Nizozemskem Flevoland in Utrecht; v Veliki Britaniji London z okolico, zahodni Yorkshire in Manchester; francoska otoka Gvajana in Reunion; portugalski Azori in Madeira ter španski Ceuta in Melilla. Obseg težke industrije se zmanjšuje, zato mladi ljudje iščejo delo v drugih gospodarskih panogah in pokrajinah.

Ker je starost povezana z boleznijo in krhkostjo, se poleg kazalnika *leta pričakovanega trajanja življenja* meri tudi *pričakovana zdrava leta življenja*. Tako je leta 2009 za EU-27 povprečno pričakovano trajanje življenja v starosti 65 let znašalo za moške 17,2 (v Sloveniji 16,4) in za ženske 20,7 (v Sloveniji 20,5) leta, pričakovano

trajanje zdravega življenja pa za moške 8,2 (v Sloveniji 9,3) leta oziroma za ženske 8,4 (v Sloveniji 9,9) leta. Po pričakovanih zdravih letih življenja so na prvem mestu Švedi, kjer moški v starosti 65 let lahko pričakujejo še 13,6 ter ženske 14,6 zdravih let življenja.

Eurostatove projekcije prebivalstva kažejo, da bosta v EU-27 leta 2060 v primerjavi s sedanjimi skoraj štirimi za delo sposobnimi ljudmi (od 15 do 64 let) na človeka, starega 65 let ali več, prišla manj kot dva človeka.

Najbolj hitre spremembe velikosti aktivnega prebivalstva se pričakuje v obdobju od leta 2015 do 2035, ko se bo upokojil velik del *baby-boom* generacije. Projekcija do leta 2060 ne predvideva velike spremembe števila prebivalstva EU-27, ampak spremembo starostne strukture, kjer naj bi bil večji delež starejših prebivalcev.

Starejši ljudje in trg dela

Države članice EU se bodo soočale z izzivom, kako spodbuditi *baby-boom* generacijo, da bo delovno aktivna dlje kot predhodne generacije, saj se bo zmanjševanje števila delovno aktivnih kazalo na gospodarski rasti in pomanjkanju večščin. EU ne glede na strategije posameznih držav spodbuja delovno aktivnost v vsem življenjskem ciklu. Če bodo ljudje delali dlje, pa bodo morali biti telesno in duševno zdravi, zagotoviti bo treba starosti prilagojene delovne pogoje, zdrava delovna mesta, vseživljenjsko učenje in sheme upokojevanja. Zaradi hitrega razvoja bo potrebno preusposabljanje, saj je treba slediti spremembam, zato EU spodbuja vseživljenjsko učenje.

Leta 2010 je v EU-27 delež delovno aktivnih, starih od 50 do 64 let, v celotnem številu delovno aktivnih ljudi, znašal 24,7 % (v Sloveniji 21,9 %) v primerjavi z letom 2000, ko je ta znašal 20,1 % (v Sloveniji 14,7 %). Zanimivi so tudi rezultati ankete o zadovoljstvu zaposlenih v EU-27, starih 50 let in več, z delovnim časom in delovnimi pogoji. Kar 84,4 % anketiranih (v Sloveniji 72,5 %) je zelo zadovoljna ali zadovoljna z delovnimi

pogoji. Več kot polovica 56,7 % (v Sloveniji kar 62,9) se strinja, da dela enako število ur kot do- slej, medtem ko bi jih skoraj tretjina, 32,0 %, (v Sloveniji le 23,7 %), želela delati manj ur.

V EU-27 obstajajo znatne razlike v povpreč- nih letnih dohodkih starejših ljudi, ki že imajo pogoje za upokožitev in še vedno delajo, v primer- javi z mlajšimi. Dohodki starejših ljudi so višji, kar še zlasti velja za Slovenijo, Belgijo, Avstrijo, Italijo, Španijo, Grčijo, Malto in Poljsko, medtem ko so v baltskih državah in na Irskem nižji. Prav tako so nižji na Nizozemskem in v Veliki Britani- ji, kar bi lahko pripisali prilagodljivosti delovnih pogojev (manjšemu številu delovnih ur), ki jih opravijo. Opazne so tudi razlike v povprečnem dohodku po spolu, še zlasti za stare 65 let in več, kjer ženske zaslužijo manj.

Pri podatkih o zaposlenosti je zanimivo, da je v EU-27 med ženskami, starimi od 50 do 64 let, v primerjavi z moškimi nižja stopnja brezposel- nosti, kar se lahko pripiše gospodarski krizi, ki je bolj prizadela dejavnosti, v katerih delajo moški (na primer gradbeništvo). Predvideva pa se, da se bo do leta 2060 stopnja zaposlenosti starejših najbolj povečala na jugu Evrope (v Španiji, na Malti, v Sloveniji, Grčiji in Italiji, ter tudi na Madžarskem, Češkem in v Franciji), v državah, kjer vstopa na trg dela relativno majhno število mladih ljudi. Ob dejstvu, da okoli polovica žensk ter malo več kot tretjina moških, starih od 55 do 64 let, ni zaposlena, kar predstavlja neizkoriščen potencial delovne sile starejših, se zlasti do leta 2060 načrtuje večjo udeležbo starejših žensk na trgu dela (povečanje za 20,9 odstotnih točk v primerjavi s starejšimi moškimi, pri katerih naj bi se udeležba povečala za 11,5 odstotnih točk). V letu 2010 je bila skoraj petina zaposlenih, starih od 50 do 64 let, zaposlena skrajšan delovni čas, za stare 65 let in več pa je ta delež znašal 55,1 %. Odločitev o tem, ali ostati na trgu dela ali izsto- piti z njega, je pri starejših delavcih odvisna tudi od delovnih pogojev (prilagodljivosti). Čeprav višina zaslužka prispeva k zadovoljstvu z delom,

starejši zaposleni dajejo prednost zdravju in var- nosti na delovnem mestu.

Staranje prebivalstva je nekatere države članice privedlo k dvigu upokožitvene starosti, nekatere k preoblikovanju shem zgodnjega upokoževanja, da bi zmanjšali možnosti zlorab, nekatere pa k spodbujanju ljudi, da ostanejo dlje na trgu dela.

Prehod s trga dela v upokožitev

Posamezna država članica odgovarja za svoj sistem upokoževanja, ki obsega aktivnosti od političnega usklajevanja do zakonske ureditve. Na primer:

- pakt stabilnosti in rasti, ki zagotavlja spre- mljanje in vzdržnost javnih financ – vključno s pokojninskim sistemom,
- odprto metodo koordinacije socialnega var- stva in vključenosti,
- usklajevanje pokojninske reforme s strategijo Evrope do leta 2020,
- delovanje notranjega trga – zlasti ob upošte- vanju finančnih storitev.

Te politike se medsebojno dopolnjujejo. Tako na primer strategija Evrope do leta 2020 poudarja višjo stopnjo zaposlenosti, ki prispeva k večjim prispevkom za socialno varnost in s tem k zmanjševanju revščine.

Glavna skrb pokojninskega sistema pa je zagotavljanje ravnotežja med doseženim ži- vljenjskim standardom upokožencev ter zago- tavljanjem pokojnin prihodnjim generacijam. V ta namen je Evropska komisija izdala zeleno knjigo o ustreznih, vzdržnih in varnih evropskih pokojninskih sistemih².

Večina držav EU ima tako imenovani sistem *pay-as-you-earn (PAYE)*, po katerem se prispevek za pokojnino odteguje sproti, uvajajo pa se tudi zasebne sheme. Pokojninski sistemi se v EU ločijo po upokožitveni starosti, minimalnih pogojih za upokožitev, vdovskih in družinskih pokojninah

² COM(2010) 365, V: <http://eur-lex.europa.eu/LexUri- Serv/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0365:FIN:EN:PDF>

itd. V letu 2009 je znašala povprečna starost ob upokojitvi 61 let in pet mesecev, rezultati ankete z leta 2006 pa so v desetih državah EU pokazali, da je manj kot eden od štirih zaposlenih, starih od 50 do 69 let, načrtoval delovno aktivnost po 65. letu. Po tem bi lahko sklepali, da bo prihajalo do nekaj odpora pri podaljševanju delovne dobe. Odločitev o tem, kdaj se upokojiti, je odvisna tudi od gmotnega stanja posameznika. Tako se tisti, ki jim gmotni položaj omogoča varno in udobno življenje ob upokojitvi, želijo upokojiti prej, medtem ko tisti, ki jih ob upokojitvi čaka bolezen ali revščina, delajo še po dopolnjeni upokojitveni starosti.

S pokojninskimi reformami skušajo države članice EU prevaliti del bremena javnih pokojninskih sistemov na zasebne, poklicne pokojninske sheme. Povečujejo prispevke, pri obračunavanju višine pokojnine namesto najugodnejših let upoštevajo povprečne dohodke v vsej delovni dobi ter omejujejo zgodnje upokojevanje. Po drugi strani pa želijo zavarovati ranljive skupine ljudi z zagotavljanjem najnižje ravni pokojnin (če pride do neprostoovoljne prekinitve zaposlitve, kot je na primer skrb za družinskega člana).

Delež starejšega prebivalstva se povečuje in z njim tudi delež javnih izdatkov za pokojnine. V EU-27 je predvideno, da se bo povprečni delež javnih pokojnin v bruto domačem proizvodu (BDP) povzpел z 10,2 % v letu 2010 na 12,5 % v letu 2060, zato se lahko pričakuje znižanje pokojnin. Med projekcijami posameznih držav članic do leta 2060 so občutne razlike. Tako naj bi za Grčijo ta delež znašal kar 24,1 % BDP (11,6 % leta 2010) ter za Luksemburg 23,9 % (8,6 % leta 2010). Nasprotno pa nekatere države članice pričakujejo manj kot 10 % delež BDP v letu 2060 (Danska, Estonija, Irska, Latvija, Poljska, Švedska in Združeno kraljestvo).

Nekateri ljudje želijo nadaljevati z delom po upokojitvi, nekateri pa ne. Ti menijo, da ni dovolj možnosti za postopno upokojevanje, da so s staranjem izključeni iz usposabljanja, da se jih

delodajalci izogibajo, da delavci, stari 50 let in več pogosto nimajo znanja in spretnosti, da delovna mesta niso prilagojena starejšim delavcem, da morajo skrbeti za vnuke ali druge sorodnike ter da se želijo upokojiti v istem času kot partner.

Počutje, zdravje in zdravstveno varstvo

Slabo zdravje je eden osnovnih dejavnikov prezgodnjega upokojevanja, zato je ohranjanje samostojnosti in neodvisnosti starejših ljudi cilj oblikovalcev politike. Zdravje vpliva na počutje posameznika, podaljšuje njegovo delovno aktivnost, ki spodbuja gospodarsko rast in blaži pritisk na sisteme zdravstvenega in socialnega varstva. Evropska unija podpira zdravo staranje s strategijo Skupaj za zdravje: strateški pristop EU za obdobje 2008-2013 ter z odprto metodo koordinacije na področju socialnega varstva in socialne vključenosti. Zdravo staranje temelji na zmanjševanju neenakosti v zdravju, ki so povezane s socialnimi, ekonomskimi in okoljskimi dejavniki.

Starajoče se prebivalstvo potrebuje dodatne zdravstvene proizvode in storitve. Slabotni starejši ljudje potrebujejo tudi več socialnih storitev, kot je npr. oskrba na domu ali dolgotrajna institucionalna oskrba.

Rezultati ankete EU-27 iz leta 2007 o kakovosti življenja kažejo, da je 45 % anketirancev, starih 65 let in več, optimističnih glede prihodnosti, medtem ko je srečnih kar 73 %. Starejši ljudje imajo zaradi osamljenosti, manjše funkcionalne zmožnosti, finančne negotovosti idr. tudi težave z duševnimi boleznimi, vključno z depresijo in anksioznimi motnjami, katerim se pridružuje še demenca. Veliko zdravstvenih težav se lahko prepreči, na primer srčno žilne bolezni in sladkorno bolezen tipa 2, z znižanjem prekomerne telesne teže ali debelosti, ki delno vpliva na zgodnjo umrljivost.

Več kot polovica anketirancev EU-27, starih od 65 do 74 let, je v anketi iz leta 2009 odgovorila, da ima dolgotrajno bolezen ali zdravstvene

težave. Zdravstvene težave so v letu 2009 ovirale vsakodnevne dejavnosti 25 % anketirancev, starih od 75 do 84 let, ter 38 % anketirancev, starih 85 let in več. Po anketi iz leta 2010 pa je 16 % anketirancev iz EU-27, starih 55 let in več, zaradi psihičnih in čustvenih težav potrebovalo pomoč strokovnjaka.

V letu 2008 je v EU-27 v starostni skupini od 60 do 64 let umrlo 5,6 % ljudi, 10,2 % v starostni skupini 70 do 74 let ter 17,8 % v starostni skupini 80 do 84 let. Po 85. letu pa se umrljivost v EU-27 ocenjuje na 30,6 %. Vse do 80. leta je večja umrljivost moških kot žensk, na kar vplivajo med drugim prometne nesreče, prekomerno uživanje alkohola, tobaka in drog. Moških, starih 80 let in več, je relativno malo tudi zato, ker jih je veliko umrlo med drugo svetovno vojno. Najpogostejši vzrok smrti pri prebivalcih EU-27, starih 65 let in več, so bolezni obtočil, dihalnega in prebavnega sistema ter rak.

Zaradi večjega števila starejših ljudi bo potrebno večje število zdravstvenih delavcev, ki bodo skrbeli za starejše, in to v obdobju, ko se obseg delovne sile zmanjšuje. Izdatki za zdravstveno varstvo so povezani s tehnološkim napredkom, kot so novi načini diagnostike in zdravljenja, ki so cenejši, hitrejši, učinkovitejši ter manj invazivni. Nekatere nove tehnologije pa zahtevajo visoke investicijske izdatke, vendar so možni dolgoročni prihranki, ki so odvisni od zdravja prebivalstva. Leta 2009 so izdatki za zdravstveno varstvo starejših ljudi v EU-27 znašali od 5,7 % bruto domačega proizvoda (BDP) v Romuniji pa do 12,0 % BDP na Nizozemskem. Izdatki za oskrbo starejših ljudi so v EU-27 znašali od 0,4 % pa do 2,3 % BDP. Zasebni izdatki za zdravstveno varstvo so v EU-27 v povprečju znašali 25 %, na Nizozemskem 6,2 %, v Franciji 7,5 % ter 42,6 % v Bolgariji in 50,2 % na Cipru.

Slabotne starejše ljudi pogosto oskrbujejo družinski člani, ki pa so vedno bolj udeleženi na trgu dela, se selijo in bodo dolgoročno gledano manj na voljo za neformalno oskrbo. Zato bo

potreben večji obseg formalne oskrbe in več izvajalcev teh storitev. Starejšim ljudem naj bi bilo na voljo več pomoči, vključno z informacijsko komunikacijsko tehnologijo, tako da bodo lahko ostali čim dlje v svojem domačem okolju. Predvideti je treba izdatke za dolgotrajno oskrbo, ki je v leta 2009 predstavljala 20 % izdatkov za zdravstvo na Danskem, v Luksemburgu (2008), na Nizozemskem, Finskem in Švedskem, medtem ko je v osmih državah EU-27 delež izdatkov dolgotrajne oskrbe predstavljal manj kot 5 % tekočih izdatkov za zdravstvo. Na prebivalca so letni izdatki dolgotrajne oskrbe znašali 1240 EUR v Luksemburgu ter 1216 EUR na Švedskem, v 11 državah EU-27 pa le 100 EUR, saj dolgotrajno oskrbo izvajajo družinski člani.

Zaradi večjih izdatkov za pokojnine, zdravstveno varstvo in dolgotrajno oskrbo se bo v naslednjih 50 letih povečal pritisk na javne finance. Predvsem se bodo povečali izdatki za dolgotrajno oskrbo (za 84,6 %) v primerjavi z izdatki za zdravstveno varstvo, ki se bodo povečali za 23,5 %. Število vzdrževanih oseb v EU-27, ki bodo potrebovale dolgotrajno oskrbo, pa naj bi se do leta 2060 podvojilo.

Po anketi Eurobarometra iz septembra in oktobra 2011 Evropejci menijo, da bi vlade držav članic EU lahko pomagale ljudem, ki oskrbujejo družinske člane. Od predlaganih rešitev je na prvem mestu finančno nadomestilo oskrbovalcem, s katerim se strinja 44 % anketirancev, starih 15 let in več. Tej rešitvi sledijo še druge, kot je prilagodljiv delovni čas, možnost začasnega odhoda s trga dela, oskrba, ki se šteje v delovno dobo, delo v skrajšanem delovnem času. Manj pa je predlogov za brezplačno usposabljanje oskrbovalcev ter možnosti da se jim prizna pravico do dopusta z nadomestilom.

Življenjske razmere in potrošnja

Kakovost življenja posameznika je odvisna tudi od finančnih sredstev in gmotnega položaja. Politika aktivnega staranja naj bi spodbujala

gospodarsko rast, razvoj novih proizvodov in storitev, prilagojenim potrebam starejših ljudi. To je na primer prilagojena oprema stanovanja, namestitvev rdečega gumba, stopnišnega dvigala itd. Na voljo naj bi bile storitve za kakovostno življenje starejših ljudi zunaj njihovega doma, na primer lažji dostop do javnih ustanov za ljudi na invalidskih vozičkih in za slabovidne, prostočasne zmogljivosti in lažji dostop do javnega prevoza.

Za družbene spremembe zadnjih desetletij je značilen večji delež enočlanskih gospodinjstev, ločitev, parov brez otrok ter družin, ki ne živijo skupaj. To vpliva na obseg neformalne oskrbe, ki jo potrebujejo starejši ljudje. Nekaterne države članice EU-27 s politikami spodbujajo starejše ljudi, da čim dlje ostanejo na svojem domu ter so samostojni. Od prebivalcev EU-27, starih 65 let in več, jih samostojno živi 31,1 % samskih, 48,3 % v paru, 20,6 % v drugi vrsti gospodinjstva ter 4,6 % v gospodinjstvu z otroki. Leta 2009 je devet od desetih ljudi, starih 65 let in več, živelo samostojno v Nemčiji, Franciji, na Finskem in v Združenem kraljestvu, na Nizozemskem pa kar 95,1 %. Najnižji delež starejših ljudi, ki živijo samostojno, pa je bil na Cipru, v Španiji, Estoniji in na Portugalskem, ker v teh državah družine same oskrbujejo ostarele družinske člane ali jim pomagajo. Delež starejših ljudi, ki živijo skupaj z otroki, presega 10 % v Romuniji, na Poljskem ter v baltskih državah članicah EU.

Ker imajo ženske daljše pričakovano trajanje življenja, zavzemajo večji delež med starejšimi. Tako jih je leta 2009 med osebami, starimi 65 let in več, živelo samostojno 57,7 %, samskih 75,8 %, v paru 44,7 % ter v drugi vrsti gospodinjstva 60,6 %.

V letu 2009 je bilo med starejšimi ljudmi v EU-27 več kot tri četrtine (76 %) takih, ki so bili lastniki stanovanja ali hiše brez hipoteke ali posojila ter iz gospodinjstev z dvema odraslima osebama, od katerih je bila vsaj ena stara 65 let ali več. V prepolnih stanovanjih pa je živelo 7,2

% starejših ljudi, med katerimi jih je bilo veliko brez kopalnice, tuša ter stranišča s tekočim izplakovanjem.

Starejši ljudje imajo v primerjavi z ostalim prebivalstvom poleg večjega povpraševanja po zdravstvenih storitvah in storitvah dolgotrajne oskrbe tudi drugačen vzorec potrošnje. Staranje prebivalstva tako predstavlja priložnost za gospodarsko rast z razvojem in trženjem inovativnih izdelkov na trgu blaga in storitev, namenjenih starejšim ljudem.

Dohodek starejših ljudi v EU-27 je v letih 2005 in 2009 znašal 86 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka prebivalstva, starega do 65 let. Izjema so le Madžarska, Luksemburg in Francija, kjer ni razlik v dohodku med ljudmi, starimi 65 let in več, ter ljudmi, starimi manj kot 65 let. Obstaja tudi dohodkovna neenakost po spolu, ki se v starosti 65 let in več še pogloblja, saj imajo ženske v primerjavi z moškimi nižje dohodka.

Leta 2009 je bilo revščini izpostavljenih 17,8 % prebivalcev EU-27, starih 65 let in več, ter 20,3 %, starih 75 let in več. Med moškimi je bilo revščini izpostavljenih 13,9 % upokojencev, med ženskami pa 16,6 % upokojenk. Največji delež upokojencev EU-27, izpostavljenih revščini, je bil v baltskih državah, na Cipru in v Bolgariji.

Glede materialne prikrajšanosti pa so bile po podatkih Eurostata leta 2009 v EU-27 osebe, stare 65 let in več, na boljšem v primerjavi z ostalimi starostnimi skupinami, vendar si jih še vedno 6,7 % ne more privoščiti vsaj štirih elementov³. Obstajajo razlike po spolu, saj je bilo materialno prikrajšanih 7,6 % žensk ter za 2,1 odstotne točke manj moških. Največja materialna prikrajšanost je bila v državah, ki so vstopile v EU v letih 2004 in 2007 ter v Grčiji in na Portugalskem. V Bolga-

³ Materialno prikrajšane so osebe, ki živijo v gospodinjstvu, ki izkazuje pomanjkanje vsaj 3 ali 4 od 9 elementov materialne prikrajšanosti, in sicer take, ki je izključno posledica omejenih finančnih virov gospodinjstva, ne pa lastne izbire oz. navad.

riji je bila na primer leta 2009 večina prebivalcev, starih 65 let in več, uvrščena med materialno močno prikrajšane. Najmanjša materialna prikrajšanost pa je bila v Luksemburgu (0,2 %), na Nizozemskem (0,4 %), na Švedskem (0,5 %) ter na Danskem (0,9 %).

Enočlanska gospodinjstva, v katerih so osebe, stare 65 let in več, se soočajo z večjo materialno prikrajšanostjo (plačilo kurjave, dopusta, beljakovinsko bogat obrok ali za nepredvidene izdatke) kot dvočlanska gospodinjstva, v katerih je vsaj ena oseba stara 65 let in več. Kar iz 15 držav članic EU-27 si več kot polovica ljudi, starih 65 let in več, ne more plačati enotedenskega dopusta.

Družbeno udejstvovanje

Aktivno sodelovanje starejših ljudi predstavlja družbeni skupnosti ekonomsko in socialno vrednost. Njihovo sodelovanje se lahko spodbuja v obliki dela za skrajšan delovni čas, prostovoljnega dela, s prilagoditvijo fiskalnih sistemov, tako da se prizna neformalno oskrbo, ki jo starejši izvajajo (na primer varstvo otrok). Z vidika posameznika pa socialni stik, stik z drugimi ljudmi pozitivno vpliva na počutje in zdravje posameznika, saj mu daje občutek koristnosti, preprečuje osamljenost ter povečuje samozaupanje in samospoštovanje.

Starejši ljudje poleg sodelovanja v širši družbeni skupnosti nudijo pomoč lastni družini z varstvom otrok. Žal pa je v sodobni družbi malo priložnosti za srečevanja med starejšimi in mladimi ljudmi. Po anketi iz marca 2009 je kar 63,8 % anketirancev iz EU-27, starih 15 let in več, menilo, da med starejšimi in mladimi ljudmi ni dovolj priložnosti za srečevanje in skupno delo. To lahko vodi do navzkrižja med generacijama. Mladi ljudje bi lahko plačevanje prispevkov za pokojnine in dolgotrajno oskrbo vedno večjega števila starejših ljudi občutili kot breme, medtem ko se lahko starejši ljudje ob družbenih spremembah (hitre spremembe tehnologije) počutijo ranljive in odrinjene na rob. Po anketi iz marca 2009 kar 13,3 % anketirancev iz EU-27, starih 15 let in več,

meni, da so starejši ljudje breme družbe, medtem ko se jih s to trditvijo nikakor ne strinja 61,6 %.

Spodbujanje medgeneracijske solidarnosti je cilj delovanja EU, določen že v Lizbonski pogodbi. Solidarnost se spodbuja preko civilne družbe, medijev in univerze. Po anketi iz marca 2009 kar 91,6 % anketirancev iz EU-27, starih 15 let in več, meni, da morajo lokalne oblasti spodbujati tesnejše sodelovanje med mladimi in starimi ljudmi. Stari ljudje so še posebej dobrodošli pri varstvu otrok, in po anketi iz leta 2008 kar 36,9 % anketirancev, starih 15 let in več, meni, da stari straši nudijo najboljše predšolsko varstvo otrok.

Civilna družba vključuje dobrodelne, neprofitne, verske organizacije, strokovna združenja, sindikate, športne klube itd., v katerih imajo starejši ljudje priložnost za učenje ter za izmenjavo znanja in izkušenj možnost, da se srečajo s prijatelji, družinskimi člani in drugimi. Po anketi iz leta 2011 je v EU-27 starostnim skupinam 15 let in več ter 55 let in več skupno športno ali rekreativno udejstvovanje. Medtem ko se prvi pogosteje kot starejši udeležujejo v športnih organizacijah, pa anketiranci, stari 55 let in več, pogosteje kot mladi sodelujejo v cerkvenih dobrodelnih organizacijah, organizacijah socialne pomoči in prostočasnih združenjih za starejše.

Osamljenost in socialna izolacija prispevata k težavam z duševnim zdravjem. Po anketi iz leta 2007 se vsaj eden od desetih ljudi, starih 65 let in več, čuti izločenega iz družbe. Čeprav je v EU veliko kampanj za večje vključevanje ljudi v športne aktivnosti, pa je malo spodbud za starejše ljudi. Redna telesna aktivnost namreč lahko izboljša človekovo fizično in psihično počutje. Tako se po anketi iz leta 2009 s športom redno ukvarja 21 % žensk ter 23 % moških, starih 70 let in več. Z drugimi fizičnimi aktivnostmi (hoja po stopnicah, delo na vrtu, vzdrževanje hiše itd.) pa se ukvarja 54 % žensk ter 63 % moških.

V letu 2009 se je v EU-27 vsaj enkrat mesečno družilo s prijatelji in družinskimi člani šest od desetih anketirancev, starih 65 let in več, medtem

ko se jih zaradi finančnih razlogov ni družilo 13,7 % ter 26,7 % zaradi drugih razlogov.

Priložnost za vključevanje v družbo so tudi potovanja, ki so kljub gospodarski krizi v primerjavi s preteklostjo starejšim ljudem dostopnejša zaradi daljšega pričakovanega trajanja življenja, večjega števila osebnih avtomobilov in relativno nižjih stroškov potovanj. Leta 2009 so ljudje, stari 65 let in več, v 20 državah članicah EU predstavljali 18,2 % odraslih potnikov. Več kot polovica starejših ljudi v državah članicah je preživela dopust v domovini. Izjema so Belgijci, Irci, Ciprčani, Luksemburžani in Nizozemci, ki izhajajo iz držav z relativno majhno površino.

Prostovoljno delo je pomembno za spodbujanje družbene kohezije in socialne vključenosti, kar še posebej poudarja evropsko leto prostovoljstva 2011. Začetki prostovoljstva so po državah članicah različni. Tako ima prostovoljstvo že dolgo tradicijo na Nizozemskem in v Združenem kraljestvu ter krajšo v državah, ki so vstopile v EU v letih 2004 in 2007. Po raziskavi iz marca 2009 je 78 % anketirancev iz EU-27, starih 15 let in več, menilo, da so starejši ljudje veliko prispevali družbi kot prostovoljci v dobrodelnih in drugih organizacijah.

Z demografskimi spremembami naj bi se v naslednjih desetletjih v EU zmanjšal obseg delovne sile, kar pomeni, da se bo gospodarska blaginja ohranila le, če bo prišlo do občutne gospodarske rasti. Eden od načinov za doseg tega cilja je vlaganje v človeški kapital. Zato je Evropska komisija maja 2008 sprejela akcijski načrt, po katerem naj bi nadgradili spretnosti, potrebne zaradi pomanjkanja delovne sile ob demografskih spremembah; zmanjšali revščino in socialno izključenost s spodbujanjem učenja starejših ljudi, da bi izboljšali spretnosti in osebno avtonomijo; povečali njihovo sodelovanje v vseživljenjskem učenju, saj se bo v naslednjih desetletjih delovna doba verjetno podaljšala.

Leta 2009 je bilo v EU-27 med študenti 1,8 % starih 40 let in več. Največji njihov delež (več

kot 5 %) je bil v Belgiji, na Finskem, Portugalskem in Švedskem, najmanjši (manj kot 0,5 %) pa na Cipru, v Nemčiji, Italiji in Luksemburgu. Namen programa vseživljenjskega učenja v okviru Evropske komisije je starejšim delavcem zagotoviti potrebne spretnosti, da bodo lahko še naprej vključeni v trg dela.

Strateški okvir evropskega sodelovanja pri izobraževanju in usposabljanju iz leta 2008 med svojimi dolgoročnimi cilji vsebuje tudi povečanje deleža odraslih od 25. in 64. leta v vseživljenjskem učenju na vsaj 15 % do leta 2020 (v letu 2009 jih je bilo le 4,6 %).

Med pobudami Evropske komisije iz leta 2011 je tudi izboljšanje kakovosti prevoza ter dostopnosti infrastrukture za starejše ljudi in pešce z zmanjšano mobilnostjo. Po podatkih evropskega statističnega urada Eurostat iz oktobra 2010 je bil v EU-27 osebni avtomobil najpogostejše prevozno sredstvo ljudi, starih 55 let in več (47,0 %), zatem je z 21,5 % sledil javni prevoz ter hoja peš (17,2 %).

Evropska komisija je leta 2007 sprejela akcijski načrt za povečanje uporabe informacijske in komunikacijske tehnologije ter za staranje z namenom, da bi se zdravo starali pri delu z razvojem e-spretnosti in e-učenja, ter za zdravo staranje v skupnosti ali na domu.

V prihodnjih desetletjih se bo EU soočala z demografskimi izzivi na družbeni ravni, na ravni proizvodnje ter na ravni posameznika. Povečalo se bo število tako imenovanih pametnih domov, ki bodo imeli na voljo komunikacijsko omrežje s povezavami ključnih električnih naprav ali storitev. Tako bo mogoč daljinski nadzor starejših ljudi na domu, da bodo lahko dlje živeli doma in bodo samostojni. To daje podjetjem priložnost za razvoj in proizvodnjo proizvodov, ki temeljijo na informacijsko komunikacijski tehnologiji.

Uporaba informacijsko komunikacijske tehnologije s starostjo ljudi upada, zlasti med starejšimi ženskami, ki živijo v enočlanskem gospodinjstvu. Digitalna agenda si je do leta

2015 zadala za cilj doseči 60 % redno uporabo interneta med socialno prikrajšanimi skupinami ljudi, med katerimi so tudi osebe od 55. do 74. leta. Leta 2010 je dnevno uporabljalo internet (pošiljanje e-pošte, iskanje informacij o blagu in storitvah, zdravju, branje časopisov in novic) okoli 17 % prebivalcev EU-27, starih od 65 do 74 leta. Od teh uporabnikov interneta jih 48 % uporablja internetno bančništvo, 46 % jih kupuje prek spleta (v primerjavi z 52 % oziroma 57 % vseh uporabnikov interneta, starih od 16. do 74. let). Več kot polovica uporabnikov interneta, starih od 55 do 64 let pa prek spleta tudi rezervira potovanja in počitnice.

Sodelovanje starejših ljudi v političnem življenju se ugotavlja s stopnjo njihove udeležbe na volitvah in med izvoljenimi. Leta 2011 je bila povprečna starost poslancev Evropskega parlamenta 54 let, skoraj polovica jih je bilo starih 55 let in več, medtem ko jih je bilo starih 65 let in več 13,6 % ter le 1,5 % tistih, ki so bili stari 75 let in več. Med državami članicami so razlike. Tako je manj kot tretjina poslancev, starih 55 let in več, iz Madžarske, Finske, Nizozemske, Romunije in Bolgarije. Pri volitvah v Evropski parlament leta 2009 je bila največja stopnja udeležbe v starostni skupini 55 let in več (več kot polovica), v starostni skupini od 18. do 24. leta pa je bila udeležba le 29 %. Podobno je tudi na nacionalni in regionalni ravni, tako da o vprašanih politike najpogosteje med prijatelji in sorodniki razpravljajo ljudje, stari 55 let in več.

Ksenija Saražin Klemenčič

Franc Imperl (2012). Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost. Logatec: Firis Imperl & Co., Seniorprojekt, 176 strani.

NOVA SLOVENSKA KNJIGA O OSKRBI STAREJŠIH KOT IZZIVU ZA PRIHODNOST

Kakovost oskrbe starejših – izziv za prihodnost je nova slovenska knjiga o starejših ljudeh,

zlasti o njihovi oskrbi v starostni ali bolezenski onemoglosti. Slovenski prostor je bil takšnega dela zelo potreben. Knjiga bo služila za varen smerokaz politikom pri načrtovanju zapoznelega sistema dolgotrajne oskrbe v Sloveniji, služila bo vodstvom ustanov in organizacij za oskrbo pri usmerjanju njihovega razvoja, prav tako pa tudi upokojskim in drugim civilnim organizacijam pri njihovi nenadomestljivi vlogi odgovornega pritiska na politiko in izvajalce, da bo oskrbovanje onemoglih v skladu s človeškim dostojanstvom. Poklicne in družinske oskrbovalce ter vse občane bo ta knjiga kakovostno informirala o tem področju življenja, ki je zaradi staranja prebivalstva čedalje bolj aktualno.

Avtor Franc Imperl pozna sedanje razmere pri oskrbi starih ljudi in sodobne možnosti na tem področju bolj kot kdorkoli v Sloveniji. V svojem podjetju FIRIS izobražuje negovalno osebje za oskrbo starih ljudi: od negovalk, do direktorjev, od validacije za komuniciranje z dementno obolelim starih človekom do gospodinj v sodobnih domovih četrte generacije. V hčerinskem podjetju Seniorprojekt načrtuje sodobne koncepte in arhitekturo teh ustanov. V živo sodeluje z uresničeniimi dobrimi modeli na tem področju po Evropi. Kdor bo pričujočo knjigo prebral in jo študijsko osvojil, se bo o tem prepričal. Če pozna bralec tudi stanje na tem področju pri nas, bo verjetno skupaj z avtorjem žalosten, ker tukaj zaostajamo za evropskim razvojem, obenem pa se bo v njem budilo upanje, da bomo s sodobnim znanjem in ob pritisku potreb v tej knjigi opisane programe v naslednjih letih v Sloveniji uresničili. To je izzivalna in ustvarjalna naloga za našo politično, strokovno in civilno sfero.

Vsebina knjige se ukvarja s problemi, stanji in perspektivami družbenega izvajanja oskrbe starejših – torej z njihovo življenjsko situacijo predvsem v sklopu institucionalne oskrbe. (str. 22) Na prepričljiv in razumljiv način poudarja pomen naravnosti na stanovalca tako v institucionalnem varstvu, kakor v posameznih